

Dreptul Canonic Ortodox la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu

Irimie Marga¹

Rezumat:

Școala teologică sibiană ia ființă la 20 septembrie 1786, fiind astfel *cea mai veche instituție de învățământ teologic din țară*, cu existență neîntreruptă. Încă de la începuturi s-a pus accent pe pregătirea practică a viitorilor preoți, prin studiul pravilelor românești, adică pe dobândirea de cunoștințe canonice ortodoxe. Pe lângă acestea, Prof. Gheorghe Lazăr, în urma studiilor de la Viena, a adus și cunoștințe de drept canonic apusean. Cursurile de drept canonic au sporit după anul 1820, când episcopul Vasile Moga a publicat un manual de teologie ce cuprindea un capitol separat despre dreptul matrimonial ortodox. Mitropolitul Andrei Șaguna aduce schimbări fundamentale în organizarea Bisericii Ortodoxe ardelenе și a școlii teologice sibiene, reaşezând structurile bisericești pe modelele canonice din Biserica veche, respectiv redescoperind principiul sinodalității mixte și dreptul mirenilor de a participa la exercitarea puterii bisericești. Mitropolitul Șaguna alcătuiește și *primul manual de drept canonic din Biserica noastră* și, începând cu anul 1853, la Sibiu se introduce o disciplină de sine stătătoare: *Dreptul Canonic*. De acum încolo această disciplină a fost predată numai de profesori specializați pe această materie, până astăzi. Între ei aveau să se distingă cei mai renumiți canoniști români: Pr. Prof. Liviu Stan, Prof. Iorgu Ivan și Arhid. Prof. Ioan N. Floca.

Cuvinte-cheie:

drept canonic, canoniști, școală teologică, istorie, contribuții

Școala teologică sibiană² ia ființă la 20 septembrie 1786 prin numirea oficială a primului director în persoana lui *Dimitrie Eustatievici*. Această școală a început ca un

¹ Pr. Conf. Dr. Irimie Marga, profesor de drept canonic al Facultății de Teologie Ortodoxă Sfântul „Andrei Șaguna”, din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu; E-mail: irimie.marga@ulbsibiu.ro.

„curs de perfecționare” sau de „reciclare”, în termeni actuali, cu scopul de a orienta pe dascăli cum să procedeze în școală la predarea citirii, scrierii, socotirii, memorizării și a catehismului.

1. Dreptul bisericesc la școala de preoție între anii 1786 și 1846

La școala de preoție din Sibiu, care a urmărit formarea viitorilor preoți ai Bisericii nu se putea să lipsească una dintre disciplinele fundamentale ale teologiei ortodoxe, și anume: *dreptul bisericesc*³.

La început, primii profesori au căutat să ofere elevilor cunoștințe elementare de teologie, cu caracter preponderent practic, care să le fie de folos în misiunea lor pastorală. Desigur că între aceste cunoștințe generale se includeau și cele care țineau de dreptul bisericesc.

Primul dascăl al școlii de preoție de la Sibiu, Dimitrie Eustatievici, a inițiat tipărirea la Sibiu, prin doi ucenici de-ai săi, a unei cărți intitulată *Preoția sau îndreptarea preoților* (16 foi nenumerate + 79 p., Sibiu, 1789), carte pe care a folosit-o și la cursuri. Această carte avea conținut preponderent liturgic, dar avea în același timp și un conținut canonic, pentru că tipicul liturgic este unul dintre izvoarele fundamentale ale dreptului bisericesc⁴.

Urmașii lui Dimitrie Eustatievici, dascălul Radu Tempea V împreună cu fratele său Nicolae, cu Gheorghe Haines și Simion Jinariu, au continuat să folosească manualele vechi, precum și altele mai noi, accentul rămânând pe aspectele liturgice, cu implicații canonice.

Chiar dacă termenul de „drept canonic” nu este folosit în mod expres, presupunem că ideea folosirii unor pravile nu poate fi exclusă, mai ales că în Ardeal, la Brașov, apare prima pravilă tipărită la români, de către diaconul Coresi⁵, iar la mânăstirea Govora, între anii 1640 și 1641, se tipărește o ediție specială pentru Ardeal a *Pravilei Mici*, cu predoslovia mitropolitului Ardealului⁶.

² Pentru mult mai multe detalii, a se vedea cea mai importantă lucrare despre istoria învățământului teologic ortodox sibian: Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-2016*, Editura Andreiana, Sibiu, 2016.

³ La prezentarea evoluției dreptului bisericesc la școala din Sibiu am folosit îndeosebi lucrarea: Ieremia Marga, *Școala de Drept Canonic de la Sibiu*, lucrare de licență în teologie, Sibiu, 2017, mss. dact., 74 p.

⁴ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani...*, p. 31-32.

⁵ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Originile Dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română* (teză de doctorat în teologie), în rev. „MA”, 1969, nr. 1-3, p. I-X + p. 1-188.

⁶ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Importanța canonic-juridică a Pravilei de la Govora (1640-1641)*, în rev. „MA”, 1964, nr. 6-8, p. 496-523; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640*, în rev. „BOR”, 1963, nr. 3-4, p. 320-346.

Situația școlii de preoți de la Sibiu se îmbunătățește odată cu venirea la conducerea ei a tânărului Gheorghe Lazăr. Acesta folosește noi manuale apusene, traduse de el în românește, precum și cunoștințele de drept canonic acumulate în timpul studiilor de la Viena.

În ajutorul lui Gheorghe Lazăr este chemat tot de la Viena Moise Fulea, cel care a predat, între altele, și „*Manuarea protocoalelor matriculare*”, adică noțiuni de administrație bisericească, parte a dreptului bisericesc. Acest curs era foarte folositor viitorilor preoți, mai ales că primele protocoale (sau registre parohiale), pentru Botezuri, Cununii și Înzmormântări, s-au tipărit la Sibiu în anul 1811⁷.

După plecarea lui Gheorghe Lazăr a fost adus ca nou dascăl Ioan Moga, care împreună cu Moise Fulea au continuat să predea administrația bisericească.

Primele cursuri de drept canonic în adevăratul înțeles al cuvântului au avut loc după anul 1820, când episcopul Vasile Moga a publicat un manual cu titlul: „*Învățătură theologhicească despre năravurile și datoriile oamenilor creștini. Pentru trebuința candidaților de preoție neuniți*. Acum întâia oară tipărită, cu blagoslovenia Preasfinției Sale Domnului Vasile Moga, episcopului de legea grecească neunit din Ardeal, Sibiu, în tipografia lui Ioan Barth, 1820”. Acest manual cuprindea, la final, 21 de pagini despre „*Spîțele rudenii de sânge și de cuscrie*”, deci un capitol despre dreptul matrimonial ortodox. Se înțelege că acest manual s-a tipărit și s-a folosit în școala teologică pentru ca viitorii preoți să aibă cunoștințele necesare privind condițiile și impedimentele la Cununie⁸.

O altă mențiune despre cursuri de drept canonic provine dintr-un manuscris (ms. 61) din Biblioteca Facultății de Teologie din Sibiu, care cuprinde un curs ținut, probabil, de dascălul Ioan Moga. Cap. IX al acestui curs se intitulează „*Despre taine peste tot*” și are multe referințe canonice legate de Sf. Taine⁹.

La acesta se adaugă un alt manuscris (ms. 46) cu titlul „*Scurtă îndreptare pentru preoții neuniți carii cugetă a luoa pre sine slujba cea grea a duhovnicii*. Întocmită de Ioan Moga, profesorul candidaților de preoție neuniți”, care este un curs de pastorală al lui Ioan Moga, copiat de un elev la anul 1830. Cursul este structurat în 46 de paragrafe, pe 99 de pagini. Paragrafele 28-43 cuprind îndrumări pentru duhovnic, iar paragraful 46 se referă la secretul Spovedaniei – cu alte cuvinte, alte elemente clare de

⁷ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani...*, p. 48.

⁸ *Ibidem*, p. 57; A se vedea și Gheorghe Soare, *Impedimente la căsătorie: Necesitatea asigurării unei practici uniforme în toată Biserica Ortodoxă*, în rev. „O”, 1961, nr. 4, p. 576-589; Pr. Prof. Dr. Nicolae V. Dură, *Impedimente la căsătorie în lumina hotărârilor celei de a doua conferințe panortodoxe presinodale*, în rev. „MB”, 1984, nr. 7-8, p. 404-416; Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Impedimente la căsătorie și cununie*, în „TR”, 1989, nr. 19-20, p. 2, și în rev. „ÎB”, Cluj-Napoca, 1989, p.94-100

⁹ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani...*, p. 59.

drept canonic. Cursul se mai păstrează copiat și într-un alt manuscris (ms. 100), din anul 1844¹⁰.

O altă carte folosită la școala din Sibiu a fost și cea intitulată „*Despre datorințele presviterilor parohialnici din cuvântul lui Dumnezeu, a îndreptărilor sobornicești și a învățătorilor bisericești...*”, tipărită la Buda, în 1817. Ea este traducerea românească a cărții scrise de episcopii ruși Gheorghe Koninski și Partenie Sopcovski, tipărită la Petersburg în 1776. Nu se știe cine a făcut traducerea românească, probabil Dimitrie Țichindeal. Un capitol important al cărții se referă la săvârșirea Sf. Taine, cu trimiteri la sf. canoane. Cartea a cunoscut o largă circulație, fiind de un real folos, de aceea ea a fost retipărită de mitropolitul Andrei Șaguna, cu titlul „Teologia Pastorală pentru preoții de lege ortodoxă răsăriteană”, Sibiu, 1857¹¹.

Din aceste date succinte se poate trage concluzia că la școala de preoție din Sibiu s-a acordat atenție noțiunilor de drept canonic, atât de necesare în lucrarea pastorală a preoților, îndeosebi cunoștințe canonice privind săvârșirea Sf. Taine, privind duhovnicia și epitimia la Spovedanie, privind rudenția și, nu în ultimul rând, administrația bisericească prin care se oglindea activitatea pastorală a preoților.

2. Mitropolitul Andrei Șaguna și renașterea Dreptului Canonic Ortodox

Opera mitropolitului providențial Andrei Șaguna este impresionantă și de o importanță capitală atât pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române, cât și pentru istoria dreptului românesc, cu implicații în toate domeniile de activitate.

Mitropolitul Andrei Șaguna a alcătuit o operă canonică impresionantă cu scopul vădit ca ea să ofere motivația unei organizații bisericești canonice, corespunzătoare cu învățătura canonic-dogmatică a Bisericii Ortodoxe. Transpunerea în practică a tuturor principiilor canonice pe care le-a enunțat, le-a argumentat și le-a publicat în opera sa canonică a făcut din mitropolitul Andrei Șaguna o personalitate unică în istoria Bisericii Ortodoxe Române.

După o luptă insistentă cu opoziția autorităților habsburgice, a Bisericii sârbești, a guvernelor maghiare, a ierarhiei catolice, mitropolitul Șaguna a reușit reînființarea Mitropoliei Ardealului în martie 1868, iar la congresul convocat la sfârșitul aceluiași an a reușit aprobarea „*Statutului Organic al Bisericii Greco-Orientale Române din Ungaria și Transilvania*”¹².

¹⁰ *Ibidem*, p. 61.

¹¹ Alexandru Constantinescu, *Dreptul canonic în opera lui Andrei Șaguna*, în rev. „BOR”, 1973, nr. 7-8, p. 872-876.

¹² Statutul organic șagunian a primit aprobare din partea împăratului la 28 mai 1869, cf. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria BOR...*, p.96.

Astfel, visul lui Șaguna s-a împlinit abia după 22 de păstorire și de luptă continuă, pregătită și susținută pe toate planurile, inclusiv al publicării de opere canonice care să argumenteze corectitudinea ideilor sale.

„Noutatea” pe care o aduce mitropolitul Șaguna este redarea dreptului mirenilor de a participa la conducerea Bisericii, respectiv la exercitarea puterii bisericești. Aceasta era, de fapt, o „noutate” numai pentru cei care aveau o viziune clericalistă asupra conducerii Bisericii, în realitate Șaguna *reaseza* structurile bisericești pe modelele canonice din Biserica veche¹³.

În concret mitropolitul Șaguna redescoperă *principiul organic*, adică principiul conducerii organice a Bisericii de către toți membrii ei, clerici și mireni. Ideea lui Șaguna a pornit de la concluzia că, dacă în Biserică s-ar accentua unilateral autoritatea, respectiv principiul ierarhic, s-ar cădea în clericalism, iar dacă s-ar accentua numai sinodalitatea, s-ar cădea în parlamentarism¹⁴.

Or, Mitropolitul Andrei Șaguna nu dorea repetarea greșelilor catolicismului sau protestantismului. Numai principiul organic evită căderea în cele două extreme. Potrivit acestui Statut, autoritatea în Biserică o deținea clerul (mitropolitul, episcopul, protopopul, preotul), dar care decideau împreună cu sinoadele din jurul lor (sinodul mitropolitan, sinodul diecezan, sinodul protopopesesc, adunarea parohială)¹⁵.

Totodată, în conformitate cu principiul organic, Mitropolitul Șaguna a revigorat *sinoadele mixte* din Biserica veche, în proporția binecunoscută de 1/3 clerici și 2/3 mireni¹⁶. În felul acesta sinodalitatea și autoritatea s-au armonizat în viața bisericească din Transilvania și au avut ca urmare o viață bisericească, culturală și națională înfloritoare, fără precedent în istoria Transilvaniei¹⁷.

În același timp, cu scopul de a elimina subiectivismul sau abuzul de putere, Statutul organic a stabilit și separarea puterilor deliberativă, executivă și judecătorească în Biserică, prin faptul că ele erau exercitate de organisme diferite, care nu se influențau reciproc, dar nici nu se separau total, ci păstrau unitatea puterii bisericești, garantată de autoritatea „protosului”, sub diferitele lui forme.

¹³ Despre rolul mirenilor în Biserică avea să scrie magistral, demonstrând și continuând canonicitatea viziunii șaguniene, aproape un secol mai târziu, Pr. Prof. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu 1943, 816 p.

¹⁴ Pr. Conf. Dr. Irimie Marga, *Mitropolitul Andrei Șaguna, omul providențial în istoria dreptului Bisericii*, în „Ziarul Lumina”, nr. 87/14 aprilie 2011, p. 15.

¹⁵ A se vedea și Johann Schneider, *Ecleziologia organică a mitropolitului Andrei Șaguna și fundamentele ei biblice, canonice și moderne*, Editura Deisis, Sibiu, 2008, 305 p.

¹⁶ Despre rolul mirenilor în Biserică avea să scrie magistral, demonstrând și continuând canonicitatea viziunii șaguniene, aproape un secol mai târziu, Pr. Prof. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu 1943, 816p.

¹⁷ A se vedea și K. Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania, 1846-1873*, București, 1995, p. 343.

Problema abuzului de putere bisericească se întâmplă numai acolo unde autoritatea bisericească se rupe de viața sinodală a Bisericii. Pe de altă parte, abuzul de sinodalitate, respectiv riscul de a cădea în parlamentarism, poate fi înlăturat numai prin controlul autorității episcopale competente, care determină și conduce întreaga viață bisericească din eparhie. În acest sens, Statutul șagunian rămâne exemplar.

La baza schimbărilor și înnoirilor din Biserica și societatea românească din Ardeal, mitropolitul Andrei Șaguna a pus o pregătire temeinică, teologică, istorică și canonică. De aceea mitropolitul Șaguna a lăsat în urma sa, pe de-o parte, o operă canonică teoretică de mare valoare, cum n-a mai făcut nici un ierarh român și, pe de altă parte, a transpus în practică toate aceste cunoștințe canonice într-o structură canonică bisericească autentică, fundamentată pe sfintele canoane și adaptată timpurilor contemporane.

3. Profesorii de Drept Canonic Ortodox între anii 1846 și 1938

Odată cu venirea mitropolitului Andrei Șaguna, situația Arhiepiscopiei Sibiului și a Institutului Teologic s-a schimbat fundamental. Vechiului dascăl Ioan Moga i-a urmat, în anul 1846, profesorul Ioan Hannia, apoi, în anul 1849, profesorul Grigorie Pantazi.

Dacă până atunci noțiunile de drept canonic s-au predat în contextul altor discipline teologice, începând cu anul 1853, la Institutul Teologic se introduce o disciplină nouă: *Dreptul Canonic*. De acum încolo această disciplină a fost de sine stătătoare, fie cu profesori suplینitori, fie cu profesori specializați pe această materie.

Interesul deosebit pe care l-a arătat Șaguna pentru dreptul canonic s-a văzut și la cursurile Institutului, pentru că profesorii au predat după manualele și cărțile publicate de mitropolitul Andrei Șaguna.

Profesorii care au predat studenților această disciplină, între anii 1853 și 1938, sunt următorii¹⁸:

- 1853-1854 – Grigorie Pantazi
- 1854-1855 – Sava Popovici Barcianu
- 1855-1870 – Nicolae Popea
- 1863-1865 – *supl. Nicolae Cristea*
- 1870-1891 – Ioan Popescu
- 1891-1901 – Petru Șpan
- 1901-1928 – Eusebiu Roșca
- 1916-1917 – *supl. Romulus Cândea*
- 1918-1919 – *supl. George Proca*
- 1928-1929 – Aurel Crăciunescu
- 1929-1938 – Iosif Hradil

¹⁸ Apud Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani...*, p. 471.

Primul profesor de drept canonic la Sibiu a fost protosinghelul *Grigorie Pantazi* (1825-1854)¹⁹. A făcut studii de filosofie și drept la Pesta, încheiate cu doctorat, apoi la Viena. În anul 1848 s-a întors la Sibiu, unde a fost numit secretar eparhial, iar în 1849, profesor la școala clericală. Nu a apucat să predea drept canonic decât numai un an.

Urmașul la catedră a fost pr. prof. *Sava Popovici Barcianu* (1814-1879)²⁰. A studiat la Viena, apoi a fost preot la Rășinari, până la moarte. La Institutul Teologic a fost profesor doar un an, când a predat drept canonic.

A urmat la catedra de drept canonic pr. prof. *Nicolae Popea* (1826-1908)²¹. A studiat Dreptul la Cluj, apoi Teologia la Viena. A fost profesor de drept canonic până în anul 1870.

Între anii 1863 și 1865, disciplina drept canonic a fost suplinită temporar de prof. *Nicolae Cristea* (1834-1902)²². Cu studii la Leipzig, a fost profesor suplinitor la Institutul Teologic, dar activitatea lui s-a distins pe plan politico-național (a fost condamnat în procesul Memorandumului).

Următorul profesor de drept canonic a fost pr. *Ioan Popescu* (1832-1892)²³, care a studiat la Jena și Leipzig. A ajuns profesor la Institutul Teologic, unde a predat dreptul canonic mai bine de 21 de ani (1870-1891).

Acestuia i-a urmat renumitul pedagog *Petru Șpan* (1860-1911)²⁴, care a suplinit dreptul canonic între anii 1891 și 1901. A studiat filosofia, istoria și, mai ales, pedagogia la Viena și Jena, unde a obținut doctoratul în pedagogie. A fost unul dintre cei mai renumiți pedagogi români, cu lucrări de mare valoare.

Între anii 1901 și 1928, cu două mici întreruperi, disciplina drept canonic a fost predată de arhimandritul *Eusebiu (Remus) Roșca* (1856-1944)²⁵. A avut studii juridice la Sibiu (Academia de Drept), Cluj și Budapesta, unde a obținut doctoratul în drept. A fost, practic, *primul profesor de drept canonic cu studii juridice*²⁶.

¹⁹ Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 117-118. Axente Banciu, *Dr. Grigorie Pantazi*, în rev. „Țara Bârsei”, Brașov, nr. 1/1930, p. 35-39.

²⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, p. 41. Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni...*, p. 107-108.

²¹ Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni...*, p. 119; Ioan Lupaș, *Episcopul Nicolae Popea*, Cluj, 1933, 15p.

²² Eugen Lazăr, *Nicolae Cristea (1834-1902)*, în vol. „Repere sibiene”, II, 1980, p. 145-153.

²³ Dr. Nicolae Terchilă, *Harbart și herbartienii români*, în „Anuarul XVII al Academiei Teologice Andreiane din Sibiu, pe anul școlar 1940-1941”, Sibiu, 1941, p. 17-25.

²⁴ Pr. Nicolae Dura, *Dr. Petru Șpan – pedagog și profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 3-4/1983, p. 155-172.

²⁵ Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni...*, p. 299-303.

²⁶ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor...*, p. 564-565.

Pentru un singur an, între 1916 și 1917, disciplina drept canonic a fost suplinită de *Romulus Cârdea* (1886-1973)²⁷, de profesie istoric, cu studii la Sibiu, Cernăuți și Leipzig.

Tot pentru un an, între 1917 și 1918, dreptul canonic a fost suplinit de *pr. George Proca*²⁸. Acesta s-a născut în loc. Râșnov, jud. Brașov, și a avut studii la Academia Teologică din Arad și la Facultatea de Teologie din Cernăuți. El a fost profesor la Academia din Arad, apoi *primul profesor de la Institutul de la Sibiu cu doctoratul luat la Cernăuți*.

După pensionarea lui Eusebiu Roșca, între 1928 și 1929, dreptul canonic a fost predat de *pr. Aurel Crăciunescu* (1877-1943)²⁹. Acesta a studiat la Arad și Cernăuți unde a obținut doctoratul în teologie, specialitatea Vechiul Testament. După 1918 a plecat la București, unde a fost consilier patriarhal și apoi secretar general în Ministerul Cultelor (1931).

A urmat la catedra de drept canonic *pr. Iosif Hradil* (1892-1954)³⁰, de origine slovacă. A studiat filosofia în Torino și apoi teologia romano-catolică la Oradea. După convertirea la Ortodoxie, a studiat la Cernăuți, unde a obținut doctoratul în teologie (1924). Ajungând profesor la Sibiu, a predat mai multe discipline, cel mai mult a suplinit dreptul canonic, între 1929 și 1938.

4. Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Stan și desăvârșirea tradiției șaguniene (1938-1948)

În anul 1938, mitropolitul Nicolae Bălan numește la catedra de drept canonic pe tânărul Liviu Stan, fost bursier al său, după ce și-a încheiat studiile la marile centre universitare europene. Cu acest profesor începe o nouă perioadă în studiul dreptului canonic, întrucât acesta avea să desăvârșească gândirea canonică a marelui mitropolit Andrei Șaguna.

Pr. Prof. Liviu Stan este și rămâne cel mai mare profesor canonist al Bisericii Ortodoxe Române³¹. Prin întreaga sa operă teologică de mare profunzime, prin activitatea didactică universitară de înaltă ținută, prin strădaniile de neîntrecut de a forma ucenici, prin activitatea administrativ-bisericească dedicată supraviețuirii Bisericii în vremuri de cumpănă, Pr. Prof. Liviu Stan a fost o personalitate unică în spațiul eclezial românesc.

²⁷ Prof. Petru Dan, *Romulus Cârdea (1886-1973), militant pentru libertatea și unitatea poporului român*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 11-12/1980, p. 936-938.

²⁸ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *230 de ani...*, p. 121.

²⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Aurel Crăciunescu*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 1-2/1958, p. 141-143.

³⁰ Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni...*, p. 532-533.

³¹ A se vedea mai ales: Pr Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, *Concepția canonică a Pr. Prof. Dr. Liviu Stan*, în vol. „Dreptul canonic în viața Bisericii. In memoriam Preot profesor dr. Liviu Stan (1910-1973)”, Alba Iulia – Deva, 2013, p. 103-117.

Până astăzi, și mult timp de acum încolo, pentru orice teolog care se specializează în drept canonic ortodox, referințele la opera, la viziunea, la opiniile Pr. Prof. Liviu Stan sunt de primă mână. Dacă ar fi să facem o comparație cu contribuțiile altor canoniști din lumea panortodoxă, credem că opera Pr. Prof. Liviu Stan cu greu se poate depăși. Din păcate, opera acestuia, cu contribuțiile ei fundamentale, abia acum începe să fie tradusă și în alte limbi de circulație internațională, de aceea Pr. Prof. Liviu Stan încă nu este cunoscut în afara țării, la adevărata lui valoare.

Este bine cunoscut faptul că alcătuirea studiilor sale era posibilă și datorită capacităților sale lingvistice deosebite, întrucât cunoștea multe limbi străine (franceza, germana, italiana, greaca, poloneza, sârba, ceha, bulgara, maghiara și rusa), prin care consulta cu ușurință literatura străină de specialitate. Avea, de asemenea, contacte cu numeroși profesori din străinătate, a ținut prelegeri și conferințe în mai multe țări (Italia, Grecia, Germania și Polonia) și a fost delegatul Bisericii noastre la mai multe conferințe internaționale³².

Pe plan administrativ-bisericesc este un fapt bine cunoscut că *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* din anul 1948, are drept autor pe Pr. Prof. Liviu Stan. Competența sa canonic-juridică, dar și abilitatea susținerii Bisericii într-o perioadă ostilă au dus la alcătuirea unui *Statut* eficient într-un context problematic. Chiar dacă unele prevederi au fost impuse de puterea vremii, marea lui realizare a fost faptul că, prin *Statutul* din 1948, tradiția canonică șaguniană a supraviețuit comunismului.

Trebuie subliniat faptul că, până la Pr. Prof. Liviu Stan, literatura canonică românească era foarte săracă, de aceea distinsul profesor a fost nevoit să abordeze temele de drept canonic într-un mod enciclopedic și să deschidă căi noi spre aprofundare și nuanțare. Din nefericire, dispariția sa prematură a lăsat un gol în studiul dreptului canonic, care n-a continuat așa cum probabil Pr. Prof. Liviu Stan și-ar fi dorit.

Pr. Prof. Liviu Stan, între anii 1928 și 1932, a studiat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți, unde s-a bucurat de audierea unei mari pleiade de profesori de teologie. Profesor de drept bisericesc și de drept roman l-a avut pe renumitul Pr. Prof. Valerian Șesan.

Între anii 1930 și 1932, în paralel cu anii III și IV, a urmat și Facultatea de Drept din Cernăuți, pe care însă nu a finalizat-o.

Reîntors pe plaiurile natale, a fost ușor remarcat de mitropolitul Nicolae Bălan, care i-a oferit o bursă de specializare în străinătate. Astfel, între anii 1932 și 1934 a urmat cursuri la Facultățile de Teologie și Drept din Atena, iar între anii 1934 și 1935,

³² Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, *Pr. Prof. Liviu Stan, canonistul șagunian al Ortodoxiei românești*, în vol. „Biserica și Dreptul. Studii de drept canonic ortodox”, vol. I: „Teologia Dreptului”, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 6-19.

cursuri la Facultățile de Drept, Teologie și Litere din Varșovia. Între anii 1935 și 1937 a continuat studiile în teologie, drept și filozofie la Universitatea Gregoriană din Roma și la Universitatea din München. Cu bagajul de cunoștințe câștigat la renumitele universități europene, tânărul bursier Liviu Stan a finalizat renumita sa teză de doctorat, un adevărat reper canonic neegalat, cu titlul „**Mirenii în Biserică**”³³.

În urma pregătirii și competenței câștigate, în anul 1937 tânărul Liviu Stan a fost numit profesor universitar la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, unde a suplinit teologia fundamentală, iar din 1941 a predat ca titular dreptul bisericesc.

Într-un context istoric zbuciumat și tulbure, în anul 1949 Pr. Prof. Liviu Stan s-a transferat la Facultatea de Teologie din București. Aici și-a continuat activitatea sa academică de profesor, îndrumător de doctorat și a publicat marea majoritate a studiilor sale. Este iarăși bine cunoscut faptul că alcătuirea studiilor sale era posibilă și datorită capacităților sale lingvistice deosebite, întrucât cunoștea multe limbi străine (franceza, germana, italiana, greaca modernă, poloneza, sârba, ceha, bulgara, maghiara și rusa), prin care consulta cu ușurință literatura străină de specialitate. Avea deasemenea contacte cu numeroși profesori din străinătate, a ținut prelegeri și conferințe în mai multe țări (Italia, Grecia, Germania și Polonia) și a fost delegatul Bisericii noastre la mai multe conferințe internaționale.

Ca recunoaștere și răsplată a contribuțiilor sale în domeniul dreptului canonic, în anul 1968 i s-a conferit titlul de *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie din Tesalonic, titlu care a încununat activitatea sa academică și bisericească.

Privind în ansamblu opera Pr. Prof. Liviu Stan, concepția canonică a acestuia poate fi prezentată ca având următoarele mari caracteristici³⁴:

a. În primul rând, Pr. Prof. Liviu Stan și-a dezvoltat concepția sa canonică pe fondul canonic-ecclesial creat de marele Mitropolit și Sfânt Andrei Șaguna. De aceea trebuie făcută o distincție necesară: Mitropolitul Andrei Șaguna rămâne cel mai mare *ierarh canonic* al Bisericii noastre și poate al întregii Ortodoxii, iar Pr. Prof. Liviu Stan este cel mai mare *profesor canonic* român, cu valențe panortodoxe. Între cei doi nu este o concurență, ci o legătură intrinsecă, o legătură de continuitate în gândire și misiune. Se poate spune că, fără Sf. Andrei Șaguna, apariția și contribuția Pr. Prof. Liviu Stan ar fi fost aproape imposibilă.

b. Cea de-a doua caracteristică constă în aceea că Pr. Prof. Liviu Stan a fost primul teolog român care a scris despre *fundamentarea teologică a dreptului*, în general, și a dreptului canonic, în special (*jus ecclesiasticum*). Opera de referință este *Ontologia juris*, o lucrare unicat, care a revelat valoarea și importanța dreptului în sine, atât în viața civilă, cât și în cea bisericească. Pentru prima dată în literatura noastră

³³ Pr. Dr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939, 816 p.

³⁴ După Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, *Concepția canonică a Pr. Prof. Dr. Liviu Stan...*, p. 103-117.

teologică, toate definițiile și teoriile dreptului sunt puse în lumina învățaturii Bisericii, arătând că o filosofie a dreptului nu poate fi ruptă de teologie, iar Biserica, în teologia ei, nu poate ignora filozofiile lumii.

În continuitate cu această carte³⁵, Pr. Prof. Liviu Stan a scris o serie de studii – primele de acest fel în Ortodoxia românească – cu referire la „jus ecclesiasticum”. Prin toate acestea, Pr. Prof. Liviu Stan se dovedește a fi și întemeietorul „teologiei dreptului” în Biserica noastră.

c. Cea de-a treia caracteristică a operei Pr. Prof. Liviu Stan este efortul deosebit depus de acesta în *redescoperirea principiilor canonice ortodoxe*. În acest sens, renumitul canonist s-a implicat în prezentarea și explicarea acestor principii, n-a ignorat disputele teologice ale vremii, nici diferitele păreri și concepții teologice divergente. În urma acestor studii, Pr. Prof. Liviu Stan a prezentat concepția ortodoxă a Bisericii noastre, pe care o fundamentează, o argumentează sistematic, evidențiind abaterile și greșelile de la viziunea canonică autentică.

De exemplu, legat de *principiul sinodal*, Pr. Prof. Liviu Stan a accentuat ideea că sinodalitatea nu este numai o formă sau metodă de conducere a Bisericii, ci este o formă de organizare a întregii vieți bisericești³⁶. Accentul l-a pus, așadar, nu pe actul conducerii, ci pe viața comunitară în Hristos. În acest context a subliniat corect că sinodalitatea mixtă a prevalat sinodalității arhieresti: „Așa cum ni se înfățișează în decursul dezvoltării istorice a vieții bisericești, sinoadele apar, prin structura lor, sub un chip îndoit: ca sinoadele mixte, formate din clerici și din laici, și apoi ca sinoade arhieresti sau episcopale, formate numai din episcopi de diferite trepte. Cele dintâi, adică sinoadele mixte sunt cele mai numeroase sau mai frecvente, pe când numărul celor din a doua categorie a fost mai mic, ele întrunindu-se la început numai în mod sporadic, și anume atunci când erau puse în discuție mai ales probleme de credință”³⁷.

Acest fapt a fost valabil chiar și în cazul sinoadelor ecumenice: „În privința sinoadelor ecumenice, este de observat că, deși amintirea lor până și în unele rugăciuni ale Bisericii este păstrată prin numărul episcopilor care au participat la ele, totuși ele nu au fost sinoade strict arhieresti, ci sinoade mixte, la care au participat, pe lângă un număr însemnat de alți clerici din treapta presbiteratului și a diaconiei, precum și din

³⁵ *Ontologia juris* a fost scrisă în anul 1943, la vârsta de 33 de ani, înaintea comunismului, de aceea Pr. Prof. Liviu Stan amintește și combate consistent „teoria marxistă” asupra dreptului (p. 140-167).

³⁶ Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre sinodalitate. Actualitatea problemei*, în vol. „Biserica și Dreptul. Studii de drept canonic ortodox”, ediție coordonată de Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, vol. III: „Principiile Dreptului canonic Ortodox”, Editura Andreiana, Sibiu, 2012, p. 24 (după rev. „Studii Teologice”, nr. 3-4/1969).

³⁷ *Ibidem*, p. 32.

alte trepte apărute ulterior în viața Bisericii, și numeroși laici, iar de la o vreme și monahi³⁸.

Mai mult, Pr. Prof. Liviu Stan a considerat sinodalitatea mixtă (soboarele) chiar superioară celei arhieresti (sinoade): „Tocmai având o înțelegere justă a raporturilor în care se găsește obșteasca slujire liturgică cu obșteasca lucrare sinodală în viața Bisericii, în Bisericile de limbă slavă se folosește cuvântul *sobor* atât pentru a desemna Biserica în calitate de locaș de cult, în care se adună (*sobirati*) credincioșii pentru slujirea liturgică, cât și pentru a desemna sinoadele mixte cărora li se zice și *soboare*, iar nu sinoade, și care sunt considerate pe drept cuvânt și în mod tradițional ca formele superioare ale sinodalității”³⁹.

Din nefericire, cu multă dreptate și actualitate, autorul constata că și atunci existau în Biserica Ortodoxă influențe catolice, care duceau spre un clericalism camuflat⁴⁰. Oare numai atunci?

O atenție deosebită Pr. Prof. Liviu Stan a acordat *principiului organic șagunian*, principiu care nu apare în multe manuale de drept canonic ortodox. Principiul organic pornește de la ideea că Biserica funcționează ca un organism uman, în care toate se află în echilibru, principiu care nu permite ca structura ierarhică a Bisericii să cadă în clericalism, iar sinodalitatea să nu degenereze în parlamentarism.

Toată această viziune corectă asupra Bisericii, ca viață organică în Hristos, a fost prezentată în mod inegalabil în lucrarea „Mirenii în Biserică”, lucrare nedepășită până astăzi⁴¹. Tema a rămas mereu actuală, mai ales problema participării mirenilor la alegerea episcopilor, despre care Pr. Prof. Liviu Stan nota: „Ca o alegere să fie desăvârșită în persoana unui episcop, trebuie să coincidă în actul alegerii, voința mirenilor eparhiei cu aceia a sinodului episcopal competent. Sinodul episcopilor are cuvântul decisiv. În actul propriu zis de alegere sau de cenzurare, el poate prin votul membrilor săi, să accepte sau să refuze înaintarea la episcopie a unui candidat propus de mireni. În caz de refuz trebuie justificare temeinică și numai în sensul că glasul lui Dumnezeu trebuie ascultat mai mult decât al oamenilor; altfel, sinodul este obligat să urmeze voinții indicative a mirenilor, împotriva cărora episcopii nu pot impune pe nimeni. Ca un corectiv al *arbitrariului eventual al colegiului episcopal*, poporul are dreptul de a refuza primirea unui vlădică necerut și neiuibit de el”⁴². Cine ar putea să spună că Pr. Prof. Liviu Stan nu are încă dreptate?

³⁸ *Ibidem*, p. 33.

³⁹ *Ibidem*, p. 37.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 33u.

⁴¹ Pr. Dr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, 1943, 816 p. Această carte s-a tradus și în limba germană de către Prof. Dr. Hermann Pitters, editor Ștefan Tobler, *Die Laien in der Kirche. Eine historisch-kirchenrechtliche Studie zur Beteiligung der Laien an der Ausübung der Kirchengewalt*, Ergon-Verlag, Würzburg, 2011, 633 p.

⁴² *Ibidem*, p. 608-609.

Acrivia științifică, documentată în detaliu, i-a permis totodată Pr. Prof. Liviu Stan să aibă un spirit critic față de realitățile bisericești din vremea sa și să combată, cu mult curaj pertinent, toate abaterile canonice. De exemplu, tot în lucrarea *Mirenia în Biserică*, autorul nota: „Practica Bisericii adeseori n-a fost corect canonică, după cum am văzut prin multe exemple. La noi în Biserică, prin legea din 1925, s-a adoptat iarăși o practică nedeplin canonică (...), corect este ca *numai sinodul episcopal al mitropoliei în care se cuprinde eparhia vacantă, să facă cenzurarea alegerii și nu sinodul unei țări*”⁴³.

O idee fundamentală pe care Pr. Prof. Liviu Stan a evidențiat-o este și aceea că preotul, ca deținător al harului primit la hirotonie, nu poate fi privit ca simplu „delegat” al episcopului. Un delegat n-are autonomie, nici libertate și nu face nimic din ceea ce îi aparține de drept: „Preotul paroh este un slujitor autonom, ca și episcopul, și *nu este nicidecum un simplu «delegat permanent» al episcopului*. El este doar părtaș cu episcopul la succesiunea apostolică a preoției pe care o exercită în dependență de episcop, după cum episcopul o exercită în dependență de sinod. El este supus episcopului într-un fel mai strâns decât este supus episcopul față de sinod, dar această supunere sau ascultare la care este obligat față de episcop nu-i anulează, ci doar îi limitează autonomia slujirii lui”⁴⁴.

Această idee transpusă în practică de legislația șaguniană a fost subliniată și de episcopul canonist Nicodim Milaș: „Serviciul parohului... există în sine și *nu este efluxul unei împuterniciri temporale a episcopului*. El se găsește în organizația Bisericii și independent, deși emană de la puterea episcopală și este subordonată ei. Episcopul este și rămâne păstorul suprem în eparhia sa cu dreptul de a exercita funcțiunea de păstor suprem, însă *canoanele nu permit episcopilor să deranjeze pe paroh în exercitarea regulată a drepturilor stabilite*, să-l suspende de la serviciu fără motive importante și legale, să-l transfere sau să-l depună, fără cauză justificată, fără sentință formală. În serviciul parohului, care este independent în limitele unui ținut oarecare, rezidă plinătatea puterii spirituale, adică parohul are deplina putere spirituală în limitele parohiei sale, conform dreptului acordat lui de episcopul eparhial”⁴⁵.

Aceiași idee a apărut-o și Arhid. Prof. Ioan N. Floca: „Preotul însuși este un păstor, deținând puterea harică și misiunea de a sfinți viața credincioșilor și a-i duce la

⁴³ *Ibidem*, p. 609. Acest citat ne duce cu gândul la ceea ce s-a întâmplat în Ardeal în anul 2005: oare alegerea unui mitropolit este posibilă fără votul majorității episcopilor sufragani? Răspunsul explică diviziunea care a urmat.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Nicodem Milaș, fost episcop al Zarei (Dalmația), *Dreptul bisericesc oriental*, traducere de Dim. I. Cornilescu și Vasile S. Radu, revăzută de I. Mihălcescu, București, 1915, p. 333.

mântuire, iar această lucrare a sa, el o desfășoară pe baza dreptului său propriu, iar nu numai ca simplu delegat al episcopului⁷⁴⁶.

Viziunea prin care preotul este considerat un delegat dependent total de episcopul locului denaturează învățătura Bisericii despre cele trei trepte ale hirotoniei, trepte care sunt în armonie, au fiecare harul lor, autonomia lor, drepturile și îndatoririle lor, nu se separă total, nu se sobordonează total, nu se contopesc total. Chiar numai din punct de vedere administrativ, preotul ca paroh trebuie să aibă o anumită autonomie, prin care și răspunde de ceea ce face, iar din punct de vedere duhovnicesc preotul leagă și dezleagă în nume propriu, nu în numele celui care l-a delegat, ba mai mult, ceea ce leagă un preot nu mai poate dezlega nimeni, nici chiar episcopul. Numai în monahism se vorbește de o ascultare totală, dar aceasta este altceva, care nu are legătură cu hirotonia, pentru că privește și monahismul feminin⁴⁷.

Concepția Pr. Prof. Liviu Stan a fost o concepție armonioasă, care nu a pus în opoziție sau concurență episcopatul cu preoția, de aceea el nu a tolerat nici autocratismul episcopal, nici liberalismul preoțesc. El a văzut relația episcop-preot nu una a condescendenței de la superior la inferior (preotul nu săvârșește epicleza din „delegație”), ci una a relației părinte-fiu, în care iubirea nu constrânge, nu sufocă, nu separă, ci unește în aceeași misiune de mântuire în Hristos.

⁴⁶ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1993, notă la comentariul canonului 39 apostolic, p. 30.

⁴⁷ Supunerea sau ascultarea canonică are ca fundamente principale libertatea și credința, fără acestea două supunerea canonică devine fie constrângere, fie non-sens. Semnul liturgic al supunerii canonice este *tunderea* părului, pe care Biserica o practică, după model biblic (Fapte 21, 23-27), la botez, la hirotonie și la depunerea voturilor monahale. Astfel, și supunerea canonică este *graduală*, în funcție de tunderea pe care creștinul o acceptă și la care se supune de bună voie, respectiv: a) *supunerea canonică a mireanului* față de Biserică, în baza tunderii de la botez. Este supunerea cea mai lejeră, lipsită de orice constrângere, bazată pe credință și pe dorința de mântuire; b) *supunerea canonică a clericilor* față de superiorii lor, în baza tunderilor de la botez și de la hirotonie. Este o supunere crescută, condiționată de legământul de la hirotonie, dar care nu poate fi totală, întrucât nu poate să excludă autonomia și responsabilitatea personală a clericilor – fiecare în treapta lui – în misiunea bisericească încredințată lor; c) *supunerea canonică a monahilor* față de superiorii lor (starețul, stareța), în baza tunderilor de la botez, de la depunerea voturilor monahale și, acolo unde este cazul, de la hirotonie. Această supunere canonică este totală, care merge până la tăierea deplină a voii personale. Supunerea canonică nu poate fi invocată atunci când autoritatea bisericească vrea să-și exercite prin ea abuzul de putere. De aceea sfintele canoane condamnă clericii care abuzează de puterea bisericească (can. 4, VII ec.), iar cei aflați în ascultare nu pot fi trași la răspundere pentru nesupunere canonică, atunci când semnaleză abuzul, ba chiar sunt îndemnați să ceară ajutorul unor instanțe superioare (can. 125 Cart.). Călugării, fără a fi condamnați ca neascultători, pot chiar să părăsescă mănăstirile lor atunci când starețul nu mai respectă rânduielile bisericești sau devine eretic (17 Nichifor Mărt.).

d. Cea de-a patra caracteristică a operei Pr. Prof. Liviu Stan este, evident, preocuparea acestuia de a se *reîntoarce la izvoarele dreptului bisericesc*. Cursul de drept canonic pe care-l ținea studenților și doctoranzilor lui pornea întotdeauna de la izvoarele vechi, mergând până la legislația bisericească actuală.

e. O ultimă caracteristică a operei Pr. Prof. Liviu Stan este aceea că el a fost preocupat intens de *problemele actuale* cu care s-a confruntat Biserica, de aceea a căutat și a oferit răspunsuri la marile probleme contemporane marelui canonist și care – spre uimirea noastră – au rămas actuale și astăzi.

Astfel a alcătuit numeroase studii privind Viitorul Sfânt și Mare Sinod al Ortodoxiei⁴⁸, privind diaspora⁴⁹, căsătoriile mixte⁵⁰, data Paștilor⁵¹, intercomuniunea⁵², ecumenismul⁵³ etc.

Parcurgând studiile marelui canonist găsești, până astăzi, răspunsuri actuale, competente, dar și provocări care dau mereu de gândit.

De aceea putem spune că opera Pr. Prof. Liviu Stan este complexă și profundă, bazată mereu pe izvoarele dreptului, iar valorificarea ei este una dintre misiunile noastre de viitor. Noile generații de canoniști, bucurându-se de libertate și de facilitățile moderne, depășind orice ispite, inclusiv cea a puterii bisericești, au misiunea să continue și să aprofundeze opera Pr. Prof. Liviu Stan.

Marele canonist nu a scris simplist, nici superficial, ci întotdeauna științific, critic în sens constructiv, dând dovadă de mare curaj și de mare responsabilitate, atât față de autoritatea civilă, cât și față de cea bisericească.

5. Prof. Univ. Dr. Iorgu D. Ivan, canonistul laic al Bisericii noastre (1948-1970)

După plecarea la București a Părintelui Liviu Stan, la catedra de drept canonic din Sibiu a urmat Dl Prof. Univ. Dr. Iorgu Ivan, canonist laic de mare valoare a Bisericii noastre⁵⁴.

⁴⁸ Pr. Prof. Liviu Stan, *Pregătirea unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 2/1968.

⁴⁹ Idem, *Diaspora ortodoxă*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 11-12/1950.

⁵⁰ Idem, *Căsătoriile mixte și ultimele măsuri luate de Vatican în privința lor*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 7-8/1968.

⁵¹ Idem, *Pentru serbarea Sf. Paști la aceeași dată de întreaga creștinătate*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 5-6/1970.

⁵² Idem, *Iconomie și intercomuniune*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 1/1970.

⁵³ Idem, *Mișcarea ecumenică sau Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-6/1958.

⁵⁴ Pr. Lect. Univ. Dr. Irime Marga, *Prof. Univ. Dr. Iorgu D. Ivan, valoros canonist laic al Bisericii noastre*, în „Anuarul Facultății de Teologie Sibiu”, nr. II/2001-2002, Sibiu, 2003, p. 481-484.

Atunci când spunem cuvântul „teolog” sau „canonist”, gândul ne duce, în general, la un preot sau altă persoană hirotonită. Iată că Prof. Dr. Iorgu D. Ivan, prin viața și activitatea sa bogată, îndreptează această preconcepție, dovedind că Biserica este formată din clerici, laici și monahi și că fiecare, de pe poziția sa, poate sluji cu devotament Biserica și neamul din care face parte.

Renumitul profesor Iorgu D. Ivan, care a trecut la cele veșnice la 2 septembrie 2001, în vârstă de aproape 102 ani, a fost unul dintre cei mai buni canoniști laici ai Bisericii noastre și cel mai longeviv teolog român.

Prof. Dr. Iorgu D. Ivan s-a născut la 9 noiembrie 1899 în com. Gostavăț, aproape de Caracal, din fostul jud. Romanați, azi jud. Olt. După școala primară în localitatea natală (1907-1912), educația și credința primită acasă l-au determinat pe tânărul Iorgu Ivan să devină, după examenul de admitere din 1912, elev bursier al Seminarului „Sf. Nicolae” din Râmnicu-Vâlcea. Apoi s-a îndreptat, în același an 1921, spre Universitatea din București, unde a urmat, în paralel, trei facultăți:

- *Teologia*, unde și-a luat licența cu titlul „Creștinismul și politica”, sub îndrumarea renumitului prof. Ioan Mihălcescu, în iunie 1927;

- *Dreptul*, cu licența în februarie 1926;

- *Filosofia*, cu licența în anul 1927. În timpul studiilor sale s-a întreținut singur, ca bursier la fostul internat teologic și cântăreț la biserica „Spirea Nouă”, post pe care l-a deținut, cu întreruperi, până în 1936⁵⁵.

Imediat după terminarea studiilor universitare la București, în vederea unei mai bune pregătiri în domeniul dreptului canonic, i s-a acordat o bursă de stat pentru studii la Paris. Aici a urmat, între anii 1927 și 1930, cu rezultate foarte bune, cursurile Facultății de Drept Canonic din cadrul Institutului Romano-Catolic din Paris, ale Facultății de Drept din cadrul Sorbonei și ale „École Pratique de Hautes Études”.

În septembrie 1930 se întoarce în țară, unde a fost numit profesor la Școala de cântăreți bisericești de pe lângă Mitropolia Ungrovlahiei, post în care a activat până în 1940. Un timp a funcționat și ca avocat în Baroul Ilfov. Între 1932 și 1933 a primit o bursă a Universității din București pentru aprofundarea studiilor la Atena⁵⁶.

La 1 noiembrie 1933 a fost numit asistent suplinitor, apoi provizoriu în 1939 și definitiv în 1940, la catedra de Drept Bisericesc a Facultății de Teologie din București, pe lângă profesorii titulari Dumitru Boroianu (1904-1936) și Iacob Lazăr (1938-1948), post în care a funcționat până în anul 1948⁵⁷.

⁵⁵ Idem, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 679-684;

⁵⁶ *Aniversarea domnului profesor Dr. Iorgu D. Ivan la împlinirea vârstei de 85 de ani*, în ST, nr. 9-10/1984, p. 728-744;

⁵⁷ Iorgu D. Ivan, *Catedra de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie și Institut Teologic din București*, în ST, nr. 7-10/1981, p. 594-595, și nr. 1-2/1982, p. 58-59;

În anul 1937 a obținut titlul de Doctor în Teologie, cu teza „*Bunurile bisericesti în primele șase secole. Situația lor juridică și canonică*”, teză care a tratat un subiect de actualitate pentru vremea aceea și care astăzi a devenit din nou actual.

Între anii 1941 și 1943 a activat și ca director în Ministerul Cultelor și Artelor, iar între anii 1944 și 1949 a făcut parte din Comitetul de Conducere al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Cu data de 1 ianuarie 1949 a început o nouă etapă în viața sa, fiind numit titular la Catedra de Drept Bisericesc la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, catedră rămasă vacantă prin mutarea pr. prof. dr. Liviu Stan de la Sibiu la București. Aici, prof. dr. Iorgu D. Ivan a funcționat, cu o activitate bogată, până la 1 septembrie 1970, când s-a pensionat la „limită de vârstă”.

La Sibiu a fost ales, de mai multe ori, membru în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, precum și în Adunarea Național Bisericească, în calitate de delegat al eparhiei Sibiului. De asemenea, a funcționat un timp și ca jurist-consult al Eparhiei Sibiului⁵⁸.

Îndelunga activitate de Drept Bisericesc a prof. dr. Iorgu D. Ivan s-a soldat – pe lângă numărul mare de licențiați în Teologie la Sibiu și București – și cu o activitate bibliografică deosebit de bogată⁵⁹.

⁵⁸ În anul 1927, prof. dr. Iorgu Ivan s-a căsătorit cu profesoara Ioana N. Mateescu, credincioasă soție care i-a dăruit 3 copii, dar care a trecut mai repede la Domnul, în anul 1966.

⁵⁹ Din această activitate științifică notăm următoarele lucrări: *Bunurile bisericesti în primele șase secole. Situația lor juridică și canonică*, București, 1937, XVI+167 p.; *Vârsta hirotoniei clericilor*, în BOR, nr. 1-2/1937, p. 36-59; *Demisia din preoție. Studiu de Drept canonic*, București, 1937, 48 p.; *Recăsătorirea soților despărțiți. Studiu de Drept canonic*, București, 1937, 96 p.; *Chestiuni de Drept bisericesc*, București, 1937, 40 p.; *Câteva chestiuni în legătură cu proiectul Cod Penal. Eutanasia, adulterul, bunele moravuri*, București, 1947, 16 p.; *Biserica și instituția căsătoriei*, în ST, nr.2/1940, p. 127-165; *Mitropolitul Veniamin Costachi în lumina canoanelor*, în BOR, nr. 1-3/1947, p. 81-96; *Statutele de organizare și cultelor religioase din România*, în ST, nr. 3-4/1952, p. 216-240; *Principii de organizare și disciplina bisericească în canoanele Sinodului IV ecumenic*, în TR, nr. 7-8/1952; *Pravila Mare de-a lungul vremii*, în ST, nr. 9-10/1952, p. 580-609; *Biserica creștină sprijină și binecuvântează orice acțiune menită să întărească familia*, în ST, nr. 7-8/1953; *Telegraful Român și autonomia Bisericii*, în „Ortodoxia”, nr. 4/1954, p. 475-506; *Autonomia Bisericii în concepția IPS Mitropolit Nicolae Bălan*, în vol. „Omagiu IPS Mitropolit Nicolae Bălan”, Sibiu, 1956, p. 155-172; *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir*, în MA, nr. 7-8/1966; *Nulitatea actului de caterisire a mitropolitului Antim Ivireanu*, în MA, nr. 1-3/1967; *Perocupări și studii de drept canonic în „Biserica Ortodoxă Română”*, în ST, nr. 5-6/1968; *Viața internă a Bisericii Ortodoxe Române. Organizarea și administrarea. Considerații generale*, în vol. „Le monde religieux”, vol. 30, 45 p. (în lb. germ.); *Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii*, în MMS, nr. 3-4/1969, p. 155-165; *Statutul șagunian*, în MA, nr. 4-6/1969; *Embaticul în Dreptul bisericesc*, în MMS, nr. 3-6/1970,

După cum se poate vedea, activitatea științifică a prof. dr. Iorgu D. Ivan a fost foarte bogată și lucrările sale vor constitui mereu lucrări însemnate în specialitatea Drept Bisericesc⁶⁰. Aceasta a fost și rezultatul posibilității îndelungate de a scrie, pentru că Dumnezeu l-a dăruit cu o viață lungă cum rar se întâlnește.

Toți cei care vor urma să lucreze și să scrie în domeniul Dreptului Bisericesc nu vor putea să nu folosească lucrările prof. dr. Iorgu Ivan, care au adus contribuții însemnate la dezvoltarea teologiei ortodoxe românești. Prin seriozitatea și consistența scrisului său, prof. dr. Iorgu D. Ivan a fost și rămâne de referință în literatura noastră teologică de specialitate, iar prin activitatea sa didactică aleasă se înscrie în rândul marilor dascăli de teologie ai Facultății de Teologie din Sibiu și, prin aceasta, ai Bisericii noastre.

6. *Arhid. Prof. Univ. Dr. Ioan N. Floca, moștenitorul înaintașilor (1971-1998)*

În anul 1971, după pensionarea Dlui Prof. Iorgu Ivan, la catedra de drept bisericesc a ajuns Arhid. Dr. Ioan N. Floca.

Acesta s-a născut la 3 apr. 1928, în Răhău, jud. Alba, în familie de preot. Studiile le-a făcut mai întâi la Liceul teoretic „Aurel Vlaicu” din Orăștie (1939-1947), apoi la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu (1947-1951).

p. 196-218; *Raporturile Bisericii ortodoxe autocefale între ele și față de Patriarhia ecumenică după canoane și istorie*, în MMS, nr. 7-8/1973, p. 465-478; *Organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925-1975)*, în BOR, nr. 11-12/1975, p. 1406-1420; *Aspecte canonice în discuția a doi mari ierarhi ortodocși români*, în GB, nr. 3-4/1975; „Oros” și „Kanon” în *Dreptul bisericesc*, în „Ortodoxia”, nr. 3/1970, p. 365-372; *Opera canonică a Sfântului Vasile cel Mare și importanța ei pentru unitatea Bisericii creștine*, în vol. „Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa”, București, 1980, p. 353-377; *Tălmăciri și îndrumări ale Sfântului Vasile cel Mare pentru cei doritori de desăvârșire morală*, în GB, nr. 1-2/1980, p. 54-67; *Un episod mai puțin cunoscut din istoria scaunului de Constantinopol: caterisirea patriarhului Calist I (1353)*, în GB, nr. 3-5/1980, p. 259-280; *Vechimea și formele raporturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în GB, nr. 10-12/1980, p. 772-796; *Spiritul canonic ortodox în concepția și activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în MMS, nr. 3-5/1980; *Hotărârile canonice ale Sinodului II ecumenic și aplicarea lor de-a lungul veacurilor*, în BOR, nr. 7-8/1981, p. 821-866; *Căsătoria – Sfânta Taină a Bisericii și instituție juridică a statului*, în BOR, nr. 9-10/1983, p. 732-755; *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române – un veac de la recunoașterea ei*, în ST, nr. 2/1986, p. 14-38; *Etnosul – neamul, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești*, în vol. „Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, București, 1987, p. 186-201; *Câțiva termeni canonici. Înțelesul și explicarea lor în Dreptul bisericesc ortodox*, în ST, nr. 4/1989, p. 78-101 ș.a.

⁶⁰ Pentru întreaga operă, a se vedea și introducerea la reeditarea cărții: Iorgu D. Ivan, *Bunurile bisericești în primele șase secole. Situația lor juridică și canonică*, București, Editura Basilica, 2014.

A urmat cusurile de doctorat pentru Drept bisericesc și Administrație la Institutul Teologic de Grad Universitar din București, între anii 1951 și 1954, având ca îndrumător pe marele canonist Liviu Stan. După acestea a urmat Facultatea de Științe Juridice și Administrative a Universității din București, cursurile fără frecvență, între anii 1956 și 1961, obținând diploma în anul 1962.

Doctoratul în Teologie la București l-a obținut în anul 1969, cu teza „Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română”⁶¹. A urmat apoi și cursurile de doctorat în științe juridice la Cluj, unde, în anul 1980, a obținut doctoratul în drept, cu o teză despre Pravila Mică (Govora, 1640-1641), ca izvor de drept civil⁶².

În anul 1970 a devenit asistent universitar la secția practică la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, apoi, în anul următor, profesor titular la catedra de Drept bisericesc și Administrație.

Activitatea Părintelui Prof. Ioan Floca s-a distins printr-o muncă susținută la catedră, cu îndrumarea multor lucrări de licență, cu studii numeroase publicate în revistele de specialitate⁶³. Opera sa științifică a fost încununată cu publicarea unui

⁶¹ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română (Studiu istoric-canonice)*, Sibiu, 1969, XV+212 p. (extras din MA, an. XIV, nr. 1 -3, 1969, p. I-X, p. 3-188, teză de doctorat în teologie);

⁶² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, p. 246-247.

⁶³ Dintre lucrările publicare de Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca menționăm următoarele: *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română (Studiu istoric-canonice)*, Sibiu, 1969, XV+212 p. (extras din MA, an. XIV, nr. 1 -3, 1969, p. I-X, p. 3-188, teză de doctorat în teologie); *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, 2 vol., București 1990, 576 + 476 p.; *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, București, 1991, 478 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1993, 540 p.); *Din istoria Dreptului românesc. I. Dreptul scris*, Sibiu, 1993, 94 p.; *II. Carte Românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe – Iași 1646*, Sibiu, 1993, 172 p.; *III. Concordatul, act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993, 54 p.; *Școlile teologice. Organizarea și jurisdicția asupra lor*, în ST, an. VI, 1954, nr. 5-6, p. 316-344; *Dispensa în Dreptul bisericesc*, în ST, an.VII, 1955, nr. 1-2, p. 107-121; *Primul manual românesc de Drept canonic (Elementele Dreptului canonic de Andrei Saguna, Sibiu, 1854)*, în MA, an.II, 1957, nr. 5-9, p. 479-489; *Molitvelnicul ortodox (până la sfârșitul secolului XVIII)*, în MA, an. VII, 1962, nr. 1-2, p. 93-115; *Legea românilor (Jus valachorum) și legislația de stat din Transilvania în epoca voievodatului și principatului*, în MA, an. VII, 1962, nr. 7-8, p. 520-528; *Unitatea dintre pravilele folosite în Transilvania cu cele din Țara Românească și Moldova*, în MA, an. VII, 1962, nr. 9-12, p. 686-710; *Pravila de la Govora din 1640-1641*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 3-4, p.297-319; *Predica Fericitului Augustin*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 7-8, p. 567-584; *Principii omiletice în opera Fericitului Augustin*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 4-6, p. 198-209; *Importanța canonică – juridică a Pravilei de la Govora*, în MA, an. IX, 1964, nr. 6-8, p. 496-523; *Canoanele Sinodului de la Sardica*, în ST, an. XXIII, nr. 9-10, 1976, p. 720-726; *Legislația bisericească una și aceeași de o parte și de alta a Carpaților*, în

manual de drept bisericesc⁶⁴, la care a folosit și valorificat munca înaintașului său, Părintele Liviu Stan. După cum reiese din prefața acestui manual, Părintele Liviu Stan l-a numit pe Părintele Ioan Floca drept „fiu sufletesc”, căruia i-a lăsat moștenire testamentară „Biblioteca, cărțile și elaboratele cărturărești”⁶⁵.

În anul 1998 Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca s-a pensionat, iar în anul 2006 a trecut la cele veșnice. La catedra de drept bisericesc a facultății sibiene a urmat Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, până astăzi.

*

După cum se poate ușor observa, școala de drept bisericesc de la Sibiu a continuat să transmită munca înaintașilor prin osteneala urmașilor, de care s-au bucurat atâția studenți în teologie. Fără această trudă a tuturor profesorilor de drept bisericesc de la Sibiu, pe care i-am menționat în rândurile de mai sus, teologia românească ar fi fost foarte săracă, iar pregătirea studenților ar fi rămas deficitară.

Realitatea ne-a arătat însă că toți înaintașii s-au străduit să se ridice la nivelul cerințelor și așteptărilor vremii, iar urmașii au căutat să desăvârșească munca celor pe care i-au moștenit. Prin toate acestea, Facultatea de Teologie de la Sibiu a fost, este și rămâne una dintre cele mai bune școli teologice din întreaga Ortodoxie.

MA, an. XX, 1975, nr. 11-12, p. 846-864; *Autoritatea și actualitatea Sinodului ecumenic*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7-9, p. 492-508; *Sobornicitatea (sinodalitatea sau catolicitatea, ecumenicitatea) Bisericii. Poziții critice*, în „Ortodoxia”, an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 408-414; *Faze și etape ale stărilor de independență de tip autonom și autocefal în Biserica Ortodoxă Română*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 5-6, p. 288-298; *Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. „Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, București, 1987, p. 173-185; *Importanța și actualitatea hotărârilor șinodului VII ecumenic de la Niceea (787)*, în „Ortodoxia”, an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 10-22; *Caterisirea în Dreptul bisericesc ortodox*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 5, p. 82-90; ș.a.

⁶⁴ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, 2 vol., București, 1990, 576 + 476 p.

⁶⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 9.